

Examen HAVO

2015

tijdvak 1
dinsdag 19 mei
9.00 - 12.00 uur

filosofie

Dit examen bestaat uit 16 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 42 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of argumentatie gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of argumentatie ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Fort Europa

Lampedusa is een Italiaans eiland in de Middellandse Zee. De bewoners van dit eiland leven voornamelijk van visserij en toerisme.

Jaarlijks proberen tienduizenden immigranten via Lampedusa Europa te bereiken. In vaak gammele en overvolle bootjes steken zij vanuit Noord-Afrika de Middellandse Zee over. Regelmatig zinkt zo'n bootje en verdrinken de immigranten.

De Italiaanse film *Terraferma* speelt zich af op en rond Lampedusa. Hoofdpersoon is de 20-jarige Filippo. Hij en zijn opa Ernesto hebben een oude vissersboot en proberen van de vangst rond te komen. Op een dag, als Filippo en Ernesto aan het vissen zijn, zien zij op zee een bootje met

Afrikaanse immigranten. Ernesto waarschuwt de Italiaanse kustwacht en die geeft hem de opdracht uit de buurt te blijven van het bootje. Maar als een paar van de immigranten in het water springen en naar de vissersboot van Filippo zwemmen, besluit Ernesto dat zij hen uit het water moeten redden. Het is volgens Ernesto immers een oude wet van de zee dat je mensen in nood helpt. De volgende dag neemt de politie de boot van Filippo en Ernesto in beslag. Zij hebben hulp geboden aan illegale immigranten en dat is volgens de Italiaanse wet strafbaar.

Veel vissers zijn het niet eens met deze wet. Zij vinden dat de wet van de zee zwaarder weegt dan de wet van de staat.

In de filosofische discussie over plichten wordt een onderscheid gemaakt tussen positieve en negatieve plichten.

Robert Nozick en Peter Singer verschillen met elkaar van mening over de vraag of wij verplicht zijn mensen in nood te helpen.

3p 1 Leg uit of de wet van de zee een positieve of een negatieve plicht is.

Beargumenteer vervolgens met de positieve en/of de negatieve plicht:

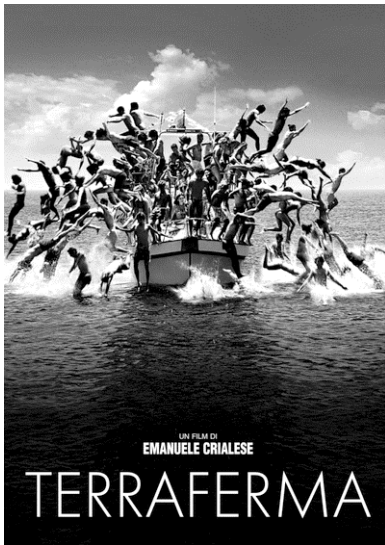
- of de vissers volgens Singer de illegale immigranten op zee moeten helpen, en
- of de vissers volgens Nozick de illegale immigranten op zee moeten helpen.

Niet alleen hulp aan illegale immigranten is in sommige Europese landen strafbaar, ook het illegaal verblijf zelf wordt in sommige Europese landen bestraft. Immigranten die geen geldige verblijfsvergunning hebben, kunnen in die landen geldboetes of een gevangenisstraf krijgen. Immanuel Kant gaat in de tekst *Over de eeuwige vrede* in op de vraag hoe wij met vreemdelingen moeten omgaan. Kant vindt dat iedere vreemdeling of immigrant gastvrij behandeld moet worden. Daarbij gaat hij uit van twee soorten rechten die vreemdelingen kunnen hebben.

2p 2

Leg met deze twee soorten rechten uit:

- of het strafbaar stellen van hulp aan de illegale immigranten op zee in strijd is met Kants begrip van gastvrijheid, en
- of het strafbaar stellen van illegaal verblijf in strijd is met Kants begrip van gastvrijheid.

Filippo uit *Terraferma* krijgt nog vaker te maken met immigranten op zee. Filippo wordt verliefd op een meisje dat als toerist in het huis van zijn moeder logeert. In een van de scènes neemt Filippo haar 's nachts in een klein bootje mee de zee op om dolfijnen te kijken. Hij schijnt met een lamp op het water. Maar in plaats van dolfijnen zien zij tientallen Afrikanen in het water die dreigen te verdrinken. De drenkelingen zwemmen naar het bootje van Filippo toe en proberen erin te klimmen. Het bootje dreigt om te slaan. Filippo raakt in paniek en slaat met een ijzeren staaf de drenkelingen van het bootje af. Bij

terugkomst krijgen Filippo en het meisje ruzie. Het meisje vindt dat ze de drenkelingen alsnog moeten helpen. Volgens Filippo leidt dat nergens toe en hij loopt boos weg.

Als het gaat over ongelijkheid in de wereld worden verschillende beelden gebruikt. Sommigen vergelijken de aarde met een ruimteschip.

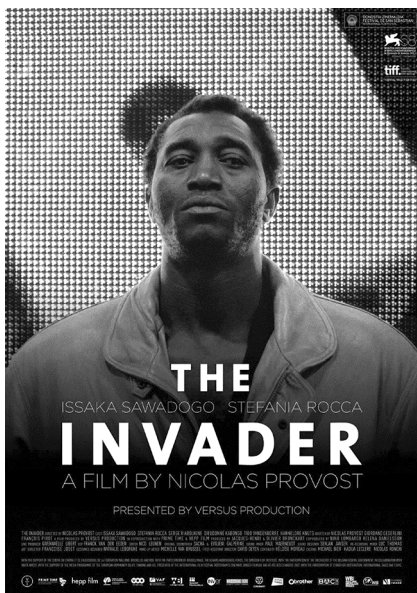
Garreth Hardin heeft aan de hand van 'de tragedie van de meent' kritiek op dit beeld en gebruikt liever het beeld van een reddingsboot. Toch is ook zijn beeld van de reddingsboot omstreden.

3p 3

Geef weer wat Hardins kritiek is op het beeld van de aarde als ruimteschip.

Leg vervolgens met Hardins beeld van de reddingsboot uit:

- waarom Hardin de keuze van Filippo om de immigranten van de boot te slaan verstandiger zou vinden dan de keuze om ze te redden, en
- hoe het meisje de kritiek op het beeld van de reddingsboot kan gebruiken om haar keuze te verdedigen.

In *Terraferma* worden immigranten vooral afgebeeld als mensen in nood, die hulp nodig hebben. Een heel ander perspectief op het onderwerp van illegale immigranten geeft de Belgische filmmaker Nicolas Provost in zijn film *The Invader* (De indringer).

In deze film volgen we de Afrikaan Amadou vanaf het moment dat hij aanspoelt op een Europees strand. Hij gaat vervolgens naar Brussel waar hij illegaal werk vindt in de bouw. Amadou lijdt geen honger, hij weet te overleven in de illegaliteit. Maar als illegaal leidt hij een bestaan aan de onderkant van de samenleving. Het werk dat hij doet is

zwaar, het pension waar hij woont oud en vies. Bovendien heeft hij als illegaal geen enkel recht als hij werkloos raakt of ziek wordt.

Amadou is ambitieus en wil hogerop. Als hij verliefd wordt op de rijke, getrouwde zakenvrouw Agnès, probeert hij haar te verleiden. Om haar voor zich te winnen doet Amadou zich voor als een succesvol zakenman. Agnès bezwijkt voor de charme van Amadou, maar als zij erachter komt dat hij een illegaal is en geen succesvolle zakenman, laat ze hem vallen. Amadou is gefrustreerd over Agnès' afwijzing en de beperkingen van zijn bestaan in de illegaliteit.

De film *The Invader* roept vragen op over de positie van illegalen in Europa. Daarbij laat de film in het midden of we als kijker medelijden moeten hebben met iemand als Amadou. Het is immers maar de vraag of Amadou op grond van zijn positie als illegaal 'arm' te noemen is. Zowel Abraham Maslow als Adam Smith geven een definitie van het begrip 'armoede'.

3p 4 Leg uit:

- of Amadou arm is volgens Maslows definitie van armoede, en
  - of Amadou arm is volgens Smiths definitie van armoede.
- Beargumenteer vervolgens of Amadou volgens jou arm is door een afweging van de twee definities van armoede te maken.

Het verschijnsel van (illegale) immigratie is een gevoelig onderwerp in Europa. Er wordt niet alleen discussie gevoerd over de vraag of mensen van buiten Europa zich hier mogen vestigen, het gaat ook over de vraag hoe wij naar de immigranten zelf moeten kijken.

De films *Terraferma* en *The Invader* geven allebei een andere visie op het verschijnsel van immigratie. Zo zegt regisseur Emanuele Crialese over zijn film *Terraferma* het volgende:

tekst 1

“Het werd een verhaal over de menselijke waardigheid. Over de band die de ene mens heeft met de andere. Daar is ook de eeuwenoude wet van de zee op gebaseerd: als iemand in nood is, dan help je.

Soms denk ik dat de beschaving teruggaat in de tijd in plaats van vooruit. Kijk naar die Franse wet die hulp aan vluchtelingen strafbaar stelt. Ongelofelijk. Kijk naar Libië. Europa stuurt militairen om uit naam van de democratie Gaddafi te verwijderen — en creëert daar ondertussen een enorme puinhoop — maar als de Libiërs in gammele bootjes hun land ontvluchten dan laten we ze midden op zee verzuipen.”

naar: *filmkrant.nl*

Nicolas Provost, maker van *The Invader*, zegt over zijn film:

tekst 2

“De film ontstond vanuit een krantenfoto van een twintigtal Afrikanen dat bezig was een bootje in zee te duwen om naar Europa te komen. Eén van hen was heel mooi gekleed, met een leren jas en een open, gespierde borst. Hij duwde niet zo hard als de rest. En hij had een blik in zijn ogen: ik ga Europa veroveren. Ik heb gekozen het verhaal te vertellen van iemand die op zoek gaat naar het paradijs, naar zijn plaats in de wereld, zonder hem in het hokje te stoppen van de Afrikaan als lijdende migrant. Hij gaat eigenlijk actief op zoek naar zijn geluk.”

naar: *cinema.nl*

Voor- en tegenstanders van een streng immigratiebeleid gebruiken vaak andere benamingen voor immigranten. Door voorstanders van een streng immigratiebeleid worden mensen die in een bootje de Middellandse Zee oversteken ‘gelukszoekers’ genoemd.

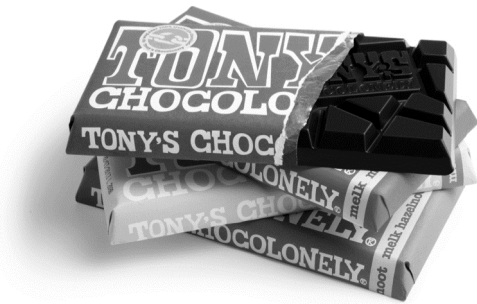
Tegenstanders van een streng immigratiebeleid spreken juist eerder van ‘vluchtelingen’. De keuze voor een benaming hangt vaak samen met een achterliggend mensbeeld, bijvoorbeeld een utilitaristisch mensbeeld of een libertaristisch mensbeeld.

De Britse filosoof David Miller heeft kritiek op een eenzijdige manier van kijken naar mensen in nood. Hij pleit ervoor dat we mensen in nood niet alleen zien als ‘hulpeloos slachtoffer’ maar ook als ‘handelende persoon’.

3p **5** Leg met tekst 1 en 2 uit:

- of in *Terraferma* het utilitaristische of het libertaristische mensbeeld het duidelijkst naar voren komt,
- of in *The Invader* het utilitaristische of het libertaristische mensbeeld het duidelijkst naar voren komt en
- waarom er volgens Miller geen absolute tegenstelling tussen de mensbeelden van beide films bestaat.

Opgave 2 De ongelijke verdeling van Tony's Chocolonely

De chocoladerepen van het merk Tony's Chocolonely (zie afbeelding) zijn niet verdeeld in allemaal even grote blokjes, maar in ongelijke stukken.

De makers van de chocoladerepen willen met deze ongelijke verdeling benadrukken dat in de chocoladewereld de inkomsten ongelijk zijn verdeeld.

Multinationals maken namelijk stevige winst door de prijs voor cacaobonen expres laag te houden. Cacaoboeren moeten daarom met hun gezinnen rondkomen van € 1,- per dag. Ze leven in extreme armoede. Aristoteles onderscheidt algemene rechtvaardigheid en twee vormen van speciale rechtvaardigheid. De Romeinen hadden een eigen definitie van rechtvaardigheid, gebaseerd op het principe van *suum cuique tribuere*.

4p 6 Leg uit:

- of het principe van *suum cuique tribuere* uitgaat van 'verdienste' of van 'gelijkheid',
- welke vorm van rechtvaardigheid die Aristoteles onderscheidt aan de orde wordt gesteld met de ongelijke verdeling van de chocoladerepen,
- waarom beide andere rechtvaardigheidsvormen van Aristoteles hier niet van toepassing zijn.

Op een school in Assen werd aandacht besteed aan de ongelijke verdeling van de Tony-chocoladereep. Om inzichtelijk te maken dat rijkdom en armoede op de wereld onrechtvaardig zijn verdeeld, liet juf Carin van groep 4 de ongelijke stukjes van de chocoladereep verdelen onder de kinderen van de klas. Wie een klein stukje chocolade kreeg, zou leven in armoede, wie een groot stuk chocolade kreeg, zou leven in rijkdom. Dat ging als volgt:

tekst 3

Emiel krijgt de opdracht om de reep te verdelen in 20 stukjes. De hele klas staat eromheen. Emiel mag de chocola ook uitdelen. Halverwege vraag ik hem hoe hij dat doet: "Ik leg gewoon op elke tafel een stukje en kijk niet wie wat krijgt." Geen kind klaagt, terwijl er toch duidelijk verschil is in grootte.

naar: JaarFAIRslag 2012, Tony's Chocolonely

Net als de filosoof John Rawls stelt Emiel het probleem van ongelijkheid en verdelende rechtvaardigheid aan de orde. Emiel vindt een manier om geen verantwoordelijkheid te hoeven nemen voor de ongelijke verdeling. Om iets te kunnen zeggen over de verantwoordelijkheid voor armoede worden de begrippen 'herstellende verantwoordelijkheid' en 'resultaatsverantwoordelijkheid' onderscheiden.

2p

7 Beargumenteer met deze begrippen:

- in welk opzicht Rawls het eens zou zijn met Emiels aanpak, en
- in welk opzicht Rawls' opvatting afwijkt van Emiels aanpak.

Tony's Chocolonely ontstond in 2005 op initiatief van journalist Teun van der Keuken. In zijn televisieprogramma *Keuringsdienst van waarde* deed hij onder andere verslag van zijn onderzoek naar misstanden op cacaoplantages in West-Afrika. Er werden beelden vertoond van kindslaven die op twaalfjarige leeftijd met smoesjes uit hun dorp worden weggelokt en vervolgens worden opgesloten. Ze gaan niet meer naar school, moeten 16 uur per dag cacao bonen plukken, worden daarbij fysiek mishandeld, krijgen maar één keer per dag te eten en ontvangen nauwelijks loon.

In 1989 ondertekenden vrijwel alle landen ter wereld, ook de landen in West-Afrika, het Internationale Verdrag inzake de rechten van het kind, opgesteld door de Verenigde Naties.

In dit universele kinderrechtenverdrag staat onder andere dat kinderen recht hebben op voedsel, kleding en veilige huisvesting, maar ook op onderwijs, goede gezondheidszorg en vrije tijd. Bovendien hebben kinderen recht op bescherming tegen mishandeling, uitbuiting, kinderarbeid en slavernij.

Het verdrag beschermt kinderen tegen zowel fysieke als sociale armoede. Volgens sommige filosofen is er een tegenstelling tussen fysieke armoede als absolute armoede (ook wel absolute deprivatie genoemd) en sociale armoede als relatieve armoede (ook wel relatieve deprivatie genoemd). Andere filosofen bestrijden het bestaan van deze tegenstelling.

3p

8 Geef weer:

- wat fysieke armoede als absolute armoede betekent, en
- wat sociale armoede als relatieve armoede betekent.

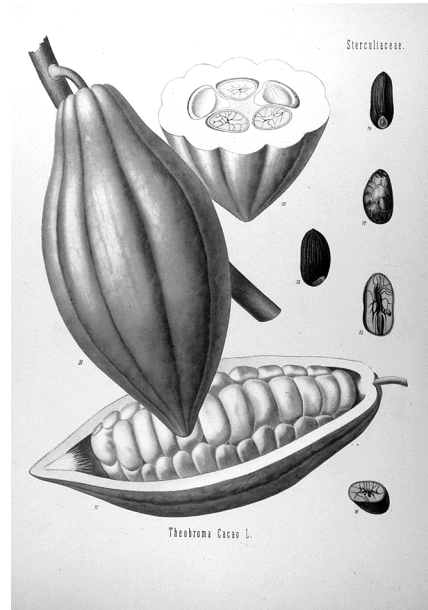
Leg vervolgens uit dat er volgens het kinderrechtenverdrag **geen** tegenstelling is tussen deze twee soorten armoede.

Om de kans op kindslavernij zo klein mogelijk te maken, vindt Tony's Chocolonely in de eerste plaats dat de cacao boeren een betere prijs moeten krijgen voor hun bonen. Daarom worden de bonen direct bij West-Afrikaanse cacao boeren ingekocht.

Daarnaast investeert Tony's Chocolonely in voorlichting. In West-Afrika wordt kindslavernij als iets onvermijdelijks beschouwd: door de lage cacao prijzen zijn de boeren niet in staat werknemers in dienst te nemen en hun een fatsoenlijk loon te betalen. Die situatie kan veranderen als de algemene opinie in West-Afrika verandert.

In een van de afleveringen van het programma *Keuringsdienst van waarde* gaat Teun van der Keuken in gesprek met een plaatselijke minister voor mensenrechten. Deze minister legt de verantwoordelijkheid voor het probleem van kindslaven niet bij haar eigen regering, maar uitsluitend bij de macht van de multinationals die de prijs voor cacao bonen bepalen.

In de opvattingen van de filosoof Thomas Pogge speelt de vraag wie verantwoordelijk is voor armoede en onrecht in arme landen een belangrijke rol. Pogge bespreekt in dit verband het verklarend nationalisme van John Rawls.

- 2p 9 Leg uit dat het standpunt van de minister voor mensenrechten overeenkomt met Pogges opvatting over verantwoordelijkheid voor armoede.

Beargumenteer vervolgens dat Tony's Chocolonely met het verklarend nationalisme kritiek levert op het standpunt van Pogge.

Wie in Nederland een chocoladereep koopt, kan kiezen uit chocoladerepen met of zonder fairtrade-keurmerk. Dit keurmerk wil zeggen dat boeren een faire prijs ontvangen voor hun cacao bonen, maar het keurmerk controleert niet of de extra opbrengst ook daadwerkelijk bij de betreffende boeren terecht komt. Regelmatig blijkt de opbrengst naar rijke eigenaren van plantages te gaan en niet naar de boeren zelf. Om deze reden koopt Tony's Chocolonely direct bij boeren in tegen een faire prijs. Bovendien controleren zij daarbij op de aanwezigheid van kindslaven.

De utilitarist Peter Singer is een groot voorstander van het geven van hulp aan arme landen. Voor anderen staat de relatie tussen de morele plicht om te helpen en de effectiviteit van hulp ter discussie.

Stel dat jij begaan bent met mensen in arme landen en daarom altijd de Tony-chocoladereep koopt, maar dat die uitverkocht is. Je moet dus kiezen tussen een duurdere fairtrade-chocoladereep en een goedkopere gewone chocoladereep.

- 2p 10 Leg uit of je volgens Singer de fairtrade- of de gewone chocoladereep moet kopen.

Beargumenteer vervolgens dat je vanuit het utilitarisme ook tot een tegengestelde conclusie kunt komen.

Opgave 3 Wat is de Wat

Het boek *Wat is de Wat* vertelt het verhaal van Valentino, een jongen die een vluchteling wordt in een door oorlog verscheurd Soedan. Het is geschreven door Dave Eggers. Hij vormde het levensverhaal van Valentino om tot een roman en de volledige opbrengst van het boek komt ten goede aan een stichting die zich inzet voor de wederopbouw van het geboortedorp van Valentino.

Eggers is ervan overtuigd dat één-op-één-hulp de enige manier is om verandering te bereiken en hij is van mening dat zoiets voor de meeste mensen redelijk gemakkelijk is in te passen in hun leven.

Eggers is tevreden over wat hij voor het geboortedorp van Valentino heeft kunnen betekenen. Hij vindt dat het niet zoveel zin heeft om lang stil te staan bij de problemen die nog niet zijn opgelost. Hij richt zich liever op problemen die hij wél kan oplossen. Met de opbrengst van het boek hebben Eggers en Valentino inmiddels een school gebouwd.

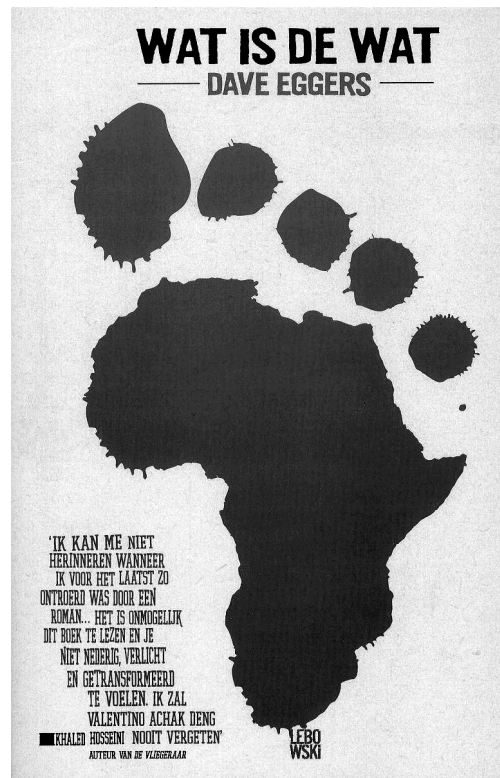
Het boek stelt de lezer voor allerlei vragen over de ellende in de wereld in het algemeen en die van Soedan in het bijzonder. Vragen over de ellende in de wereld kunnen moreel of politiek-ethisch zijn.

- 1p 11 Leg uit of Eggers zich met morele vragen of met politiek-ethische vragen bezighoudt.

Veel filosofen zijn het erover eens dat het goed is om anderen te helpen. Maar hoe ver moeten we gaan? Liam Murphy begrenst de morele plicht tot liefdadigheid door de introductie van het begrip 'billijk deel'.

Eggers geeft méér dan dit 'billijke deel' omdat hij heeft besloten de opbrengst van zijn roman aan het goede doel te doneren.

- 2p 12 Leg uit waarom Eggers volgens Murphy niet meer dan een 'billijk deel' aan het goede doel hoeft te doneren. Beargumenteer vervolgens vanuit de plichtethiek of Kant het met de onderbouwing van Murphy eens zou zijn.

Wanneer Valentino met een groep andere vluchtelingen in Amerika aankomt, wordt hij opgevangen door verschillende hulporganisaties en kerken die hem helpen met het vinden van een tijdelijke woning. Valentino wordt overweldigd door de luxe, zoals lichtschakelaars en televisies met 120 kanalen. Dan krijgt hij een eigen woning en helpen vrijwilligers van hulporganisaties hem bij het vinden van een baantje. Ze leren hem over sneeuw en wat voor kleding hij dan nodig heeft.

Gaandeweg komt Valentino erachter dat hij met zijn baantje niet voldoende verdient om in zijn eigen levensonderhoud te voorzien. Hij moet nóg een baantje zoeken en is teleurgesteld dat hij geen tijd en geld heeft om aan een opleiding te beginnen.

Ook merkt Valentino dat hij niet automatisch geaccepteerd wordt. Op straat roepen jonge zwarte Amerikanen hem toe dat hij terug naar Afrika moet gaan en geven ze zijn voorouders de schuld van de slavernij. Net als veel van zijn medevluchtelingen wordt Valentino het slachtoffer van gewelddadige beroving en discriminatie. Toch blijft Valentino hoopvol en dankbaar voor de kansen die hem geboden worden. De vrijwilligers steunen Valentino door tijd en geld in hem te investeren.

Volgens de Amerikaanse filosoof Rawls is het soms nodig om de kloof tussen arm en rijk te verkleinen; zowel de kloof tussen arme en rijke burgers als de kloof tussen arme en rijke staten. Hij geeft daarvoor twee redenen.

4p 13 Leg uit dat de twee redenen van Rawls:

- beide van toepassing zijn op de hulp voor Valentino, en
- overeenkomen met de twee redenen die Rawls herkent om te investeren in mislukte staten.

Valentino voelt zich in Amerika buitengesloten en niet gewaardeerd, ook niet als hij ergens een baantje heeft. Op de laatste pagina's van *Wat is de Wat* neemt Valentino zich voor weerbaarder te worden en niet langer een blok aan het been te zijn van mensen die al veel voor hem hebben gedaan. De laatste woorden van het boek vertellen waar hij de kracht vandaan haalt. Hij richt zich tot de lezer van het boek:

tekst 4

Het geeft me kracht, een haast ongelooflijke kracht, te weten dat jij er bent. Ik bereik je ogen, je oren, ik overbrug de inklapbare afstand die tussen ons ligt. Wat zijn we gezegend dat we elkaar hebben. Ik leef en jij leeft, dus we moeten de lucht met onze woorden vullen. Ik zal deze dag vullen, en de dag van morgen en alle dagen totdat God me tot zich roept. Ik zal verhalen vertellen aan mensen die willen luisteren en aan mensen die niet willen luisteren, aan mensen die naar me toe komen en aan mensen die hard weglopen. En al die tijd zal ik weten dat jij er bent. Hoe zou ik kunnen doen alsof jij niet bestaat? Dat is haast even onmogelijk als het voor jou zou zijn om te doen alsof ik niet besta.

bron: Dave Eggers, Wat is de Wat

Door zich tot de lezer te richten beschouwt Valentino zichzelf en de lezers van *Wat is de Wat* als leden van dezelfde gemeenschap.

Volgens Aristoteles is de mens een gemeenschapswezen.

- 3p 14 Leg uit dat Valentino's oproep hem volgens Aristoteles dichterbij een goed leven brengt met behulp van:

- Aristoteles' opvatting van de mens als gemeenschapswezen, en
- een citaat uit tekst 4.

Beargumenteer vervolgens met een eigen definitie van 'gemeenschap' of Valentino zichzelf en de lezers van *Wat is de Wat* terecht als leden van dezelfde gemeenschap beschouwt.

Het geboortedorp van Valentino ligt in Soedan. Darfur is de regio in Soedan waar de burgeroorlog het hevigst was. In Darfur waren veel internationale waarnemers van de VN.

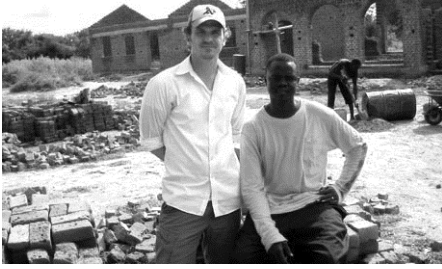
In 2007 werd Jan Pronk, een Nederlandse VN-gezant, door de Soedanese regering het land uitgezet. De Soedanese regering accepteerde niet dat Jan Pronk volhield dat zij zich niet aan verdragen zou houden en de mensenrechten zou schenden door militieën aan te zetten om het vuile werk voor de regering op te knappen.

Een woordvoerder van de secretaris-generaal van de VN nam afstand van de uitlatingen van Pronk door ze als persoonlijke mening af te doen.

- 3p 15 Geef aan welk dilemma er bestaat tussen collectieve en individuele zelfbeschikking.

Leg vervolgens uit dat dit dilemma speelt voor de VN ten aanzien van Soedan.

Let op: de laatste vraag van dit examen staat op de volgende pagina.

In de afbeelding hiernaast zie je Dave Eggers en Valentino voor de school in aanbouw die Valentino's naam zal dragen.

Na zijn verblijf in de VS keert Valentino terug in zijn dorp in Soedan. Eggers vertelt daarover het volgende:

tekst 5

“Toen het boek was verschenen, reisden we af naar zijn dorp en vertelden de dorpingen dat er geld zou komen voor een nieuwe stichting en dat Valentino een school wilde bouwen”, vertelt Eggers.

“Vervolgens hebben we iets van een week of zo talloze vergaderingen aangehoord. We begrepen dat ze vooral een middelbare school nodig hadden. Het was maar goed dat we eerst goed hebben geluisterd, dat doen hulporganisaties lang niet allemaal.”

Tijdens hun verblijf wordt aan Valentino een stuk grond vlak naast het centrale marktplein toegewezen. “Er werd een ceremonie gehouden en de hele gemeenschap kwam opdraven”, zegt Eggers.

naar: Sarah Morrison op www.theguardian.com

Volgens de Amerikaanse filosoof Michael Walzer zijn rechtvaardige oplossingen vooral een zaak van de lange termijn en kan die rechtvaardigheid alleen lokaal gevonden worden, bijvoorbeeld door een verhaal als dat van Valentino.

2p **16** Leg met gebruik van tekst 5 uit:

- waarom de internationale gemeenschap zich volgens Walzer wat betreft de langetermijnverdeling van sociale goederen in Soedan terughoudend moet opstellen, en
- hoe een verhaal zoals dat van Valentino volgens Walzer een positieve rol kan spelen bij het vinden van lokale rechtvaardigheid.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.